

РЕЦЕНЗІЯ

доктора політичних наук, доцента кафедри міжнародної політики,
факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський
національний університет» Бокоч Вікторії Михайлівни на дисертаційну
роботу Стебляк Діани Михайлівни на тему: «Державно-церковні
відносини в США» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052
«Політологія»

16 серпня 2022 року

Зважаючи на те, що авторка представленої роботи претендує на здобуття наукового ступеня з політичних наук, вважаю, що її дисертацію слід розглядати під кутом зору вимог Міністерства освіти і науки України до такого роду наукових доробків.

Якщо почати з оцінки актуальності теми дисертаційної роботи, то вона, безперечно, є досить злободенною. Адже розбудова в Україні правової держави та демократичного суспільства вимагає вивчення та умілого впровадження досвіду передових зарубіжних країн у різних сферах, включаючи й релігійно-церковну. Досвід формування державно-церковних відносин у США, країні з давніми і глибокими демократичними традиціями, вбачається досить цінним для сучасної України.

На прикладі США Д.М. Стебляк успішно продовжує започатковану її науковим керівником професором М.М. Палінчаком традицію політологічного дослідження державно-церковних відносин у зарубіжних країнах. Причому, якщо М.М. Палінчак досліджує державно-церковні відносини у країнах Центральної та Східної Європи, то Д.М. Стебляк – у США, державі, яку Україна вважає своїм стратегічним партнером.

Сформулювавши тему, визначивши мету і завдання, дисертантка здійснила дослідження згідно з планом, який можна вважати цілком прийнятним для висвітлення окресленого кола питань.

Для досягнення поставленої мети авторка опрацювала значну кількість вітчизняних і зарубіжних наукових праць, у яких висвітлюються різні аспекти проблеми державно-церковних відносин. Однією із її заслуг є широке використання англомовних джерел, більшість з яких нині все ще залишаються маловідомими для широкого українського наукового загалу. Важливе значення при цьому має й аналіз змісту основних нормативно-правових актів США, що стосуються релігійно-церковної сфери, насамперед відносин церкви і держави.

Дисертація містить чимало елементів наукової новизни. Значний інтерес у контексті досліджуваної теми викликає авторський аналіз таких ключових категорій як «державно-церковні відносини» та «моделі державно-церковних відносин».

Після з'ясування сутності державно-церковних відносин, їх основних видів, що склалися та втілюються у різних країнах, дисертантка безпосередньо переходить до розгляду особливостей американської моделі відносин держави з церквою та релігійними організаціями. У дисертації з належною повнотою висвітлюються питання політико-правових засад утворення та діяльності релігійних організацій у США, їх прав та обов'язків. Виявляється також статус релігійних об'єднань та духовенства в американському суспільстві.

Заслуговує на увагу висвітлення місця та ролі релігійного чинника у суспільно-політичному житті та політичних процесах у США наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Зокрема, ґрунтовно аналізується роль релігійних організацій різних конфесій у виборах президентів США, виявляються спільні та відмінні риси у реалізації ними державної релігійної політики. У дисертації робляться небезуспішні спроби з'ясування проблем формування правової основи відносин школи і церкви та армії і церкви у США, які нині є особливо актуальними для сучасної України.

Дисертантка не обійшла своєю увагою й таких гострих проблем як вплив коронавірусної пандемії на релігійно-церковне життя в США,

особливості діяльності та фінансування релігійних організацій в умовах жорстких карантинних обмежень.

Значну наукову цінність має дослідження питань, пов'язаних із становленням та діяльністю церков та релігійних організацій української діаспори у США, їх ролі в консолідації закордонних українців. Дисертанткою показуються також особливості сприйняття та оцінки українською діаспорою у США факту здобуття Томосу та набуття автокефального статусу Православною церквою України. У цьому контексті позитивно сприймаються й авторські пропозиції щодо необхідності посилення співпраці українських церков з релігійними організаціями української діаспори у США.

Позитивної оцінки заслуговує і широке використання матеріалів соціологічних досліджень та статистичних даних, що стосуються релігійної ситуації та державно-церковних відносин у США.

Для дисертації характерними є численні авторські оцінки окремих аспектів відносин держави і церкви та релігійних процесів у США.

Основний зміст дисертаційної роботи знайшов своє відображення у авторських публікаціях, причому не тільки у вітчизняних, а й у зарубіжних наукових виданнях.

До позитивних здобутків авторки можна віднести й апробацію матеріалів дисертаційного дослідження на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, висвітлення їх у друкованих тезах.

Результати дисертаційного дослідження мають як науково-теоретичне, так і практично-прикладне значення. Вони можуть бути використані у різних сферах – науковій, освітній, державної служби тощо. Корисним для сучасної України міг би стати узагальнений у дисертації американський досвід врегулювання відносин між школою та церквою.

Позитивно оцінюючи в цілому представлену дисертаційну роботу, разом з тим слід висловити зауваження та побажання як щодо змісту, так і щодо її форми.

Передусім зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження.

У зв'язку з тим, що робота виконана на стику політології і релігієзнавства, у процесі аналізу джерельної бази дослідження доцільно було б ґрунтовніше висвітлити питання щодо внеску українських релігієзнавців у розробку проблеми державно-церковних відносин. Розглядаючи категорію державно-церковних відносин, авторці на сторінках дисертації можна було б також подискутувати довкола терміну «державно-конфесійні відносини», який є досить вживаним у дослідженнях вітчизняних науковців. Від цього теоретичний рівень роботи значно виграв би.

На нашу думку, потребують посилення сюжети дисертаційної роботи, у яких йдеться про роль церков та релігійних організацій у виборах не лише Президента, а й Сенату та Конгресу США.

Слід вказати також на необхідність приведення у повну відповідність назви і змісту підрозділу 3.3, оскільки у ньому насправді йдеться не стільки про роль релігійних організацій української діаспори у розвитку державно-церковних відносин у США, скільки про становлення українських церков у США.

З метою поліпшення структури роботи рекомендації щодо розвитку двосторонніх відносин та співпраці між Українською православною церквою в США та Православною церквою України, що вміщені наприкінці підрозділу 3.3., доцільно було б перенести у Висновки.

Зважаючи на гостроту проблеми військового капеланства в сучасній Україні, необхідно було б присвятити окремий підрозділ аналізу американського досвіду її розв'язання.

Зауваження стосуються також форми дисертаційної роботи та стилю викладу матеріалу. Йдеться насамперед про точність формулювань окремих положень, уніфікованого вживання термінології тощо. Якість дисертаційної роботи значно підвищилася б за рахунок більш ретельного наукового та стилістичного редагування.

На нашу думку, врахування цих зауважень і пропозицій сприяло б значному підвищенню якості дисертаційної роботи. Зазначені в рецензії зауваження носять рекомендаційний характер та не впливають на загальне позитивне враження від проведеного здобувачем дослідження.

Загальний висновок. Вважаю, що за результатами проведеного дослідження та обговорення дисертаційна робота Д.Стеблак «Державно-церковні відносини в США» може бути рекомендована до захисту.

Дисертаційна робота Стеблак Діани Михайлівни «Державно-церковні відносини в США» є завершеним, комплексним, самостійним науковим дослідженням, що має актуальність і наукову новизну, теоретичну і практичну значущість. Дисертаційна робота містить вагомі наукові положення, теоретичні узагальнення, висновки і пропозиції. Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р., і може бути представлена до захисту на разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент

доктор політичних наук,
доцент кафедри міжнародної політики
факультету міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вікторія БОКОЧ

Підпис д.політ.н., доцента

кафедри міжнародної політики
засвідчую

Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Олена МЕЛЬНИК